

Перспективи приєднання України до платформи «Креативна Європа»

Імідж України у світі, її міжнародне становище та зв'язки напряду пов'язані з розумінням і раціональним використанням потенціалу культури. Важливу роль відіграє позиціонування України у Європейському Союзі як промотора культурного розвитку, ініціатора та учасника міжнародних культурних проєктів, що впливають на соціально-економічні показники та сприяють консолідації суспільства.

Унаслідок Революції Гідності культура отримала визнання як важливий консолідуючий та безпековий чинник саме завдяки громадянському суспільству, представники якого висунули до держави категоричні вимоги щодо реформування культурної політики. Однак багато з висунутих ідей складно втілити на практиці через брак відповідних державних механізмів. Зокрема, для української культурної сфери залишаються малознайомими, а відтак і незадіяними, такі поняття європейської культурної політики, як креативна економіка, культурні та креативні індустрії, креативні міста. Це робить неможливими будь-які зусилля з євроінтеграції, оскільки сам зміст європейської культурної політики залишається для українських чиновників нез'ясованим, а культура не визнається рушієм економічного розвитку.

У той самий час в ЄС підтримка культурного сектору, який визначається в документі ЮНЕСКО Creative Economy Report 2013 як доволі продуктивний та динамічний, є одним із пріоритетів соціально-економічного розвитку. Про це зазначено й у стратегії «Європа 2020». Культура і творчий сектор визнані джерелами економічного зростання та зайнятості населення, порозуміння і діалогу в суспільстві.

Важливість інвестицій у культуру та творчий сектор підкреслює програма Європейської комісії «Креативна Європа», розрахована на 2014–2020 рр. Слід підкреслити, що ця програма є рамковим документом, спрямованим на підтримку європейського культурного і аудіовізуального секторів. Бюджет програми, зокрема на період 2014–2020 рр., становить 1,46 млрд євро. На відміну від попередніх культурно-гуманітарних проєктів Європейської комісії нова програма передбачає участь країн, які не є членами ЄС: України, Молдови, Грузії та Туреччини.

Крім того, програма спрямована на підтримку європейського кіно, культури та креативного сектору, що надає їм можливість збільшити контрибуцію у зайнятість населення та економічне зростання. Планується підтримати десятки тисяч митців, фахівців культури та аудіовізуального сектору, представників «виконавчого» мистецтва (театр, танець), образотворчого мистецтва, видавничої справи, кінематографії, телебачення, музики, міжжанрових мистецтв, культурної спадщини та відеоіндустрії. Сприяючи європейській культурній активності, пошуку нових аудиторій в

інших країнах, програма також сприятиме збереженню культурного і лінгвістичного розмаїття.

На сьогодні визнано, що культура відіграє провідну роль в економіці ЄС та інших країн Заходу. Завдяки культурному та креативному секторам відбулося зростання внутрішнього валового продукту ЄС на 4,5 %, і майже на 4 % зросла зайнятість (з'явилося 8,5 млн робочих місць). Європа є світовим лідером з експортування продукції креативних індустрій. Для втримання на цій позиції потрібно постійно інвестувати в розвиток сектору. Нова програма відповідає на виклики, що з'явилися внаслідок глобалізації і поширення цифрових технологій. Це змінило способи створення культурного продукту, вплинуло на шляхи його поширення та сприйняття.

Участь у програмі «Креативна Європа» є необхідною для України з огляду на можливості розвитку, фінансування та копродукції.

Довідково. Програма ЄС «Креативна Європа» є одним з найбільших проектів Європейської комісії культурно-гуманітарного спрямування і представляє великі фінансові можливості для розвитку культурного та креативного секторів у країнах-членах ЄС та державах-учасниках «Східного партнерства». Орієнтовний обсяг фінансування – 1,46 млрд євро. Програма складається з трьох компонентів: Культура (31 % бюджету), медіа (56 % бюджету) та секторальний напрям (13 % бюджету), спрямований на підготовку та оцінку проектних пропозицій у сферах культури, аудіовізуальної політики, медіа. Україна братиме участь у програмі «Культура».

Ця необхідність давно визнана всіма сторонами перемовин стосовно приєднання: європейською та українською культурною громадськістю, а також українськими державними діячами. У грудні 2014 р. Україні була надана виняткова можливість участі в підпрограмі «Культура» за умови підписання проекту Угоди.

Довідково. Підпрограма «Культура» містить такі напрями: проекти європейського співробітництва (підтримка транскордонного співробітництва, сприяння доступу до досягнень європейської культури і креативних індустрій, промоція інновацій і креативності); літературні переклади (підтримка ініціатив з перекладу та популяризації літературних творів через ринки ЄС, сприяння доступу читачів до високоякісної європейської літератури); європейські платформи (промоція молодих діячів культури та сприяння мобільності та доступності авторів і виконавців; сприяння розширенню аудиторії та забезпечення доступності до цінностей та різноманіття культур Європи.

Однак процес приєднання гальмується через певні процедурні перепони з боку України. Ці перепони, зумовлені бюрократичними маніпуляціями та відсутністю чітких механізмів приєднання до європейських платформ, є типовими для реалізації багатьох культурних програм.

За умови подолання цих перепон вимальовуються такі перспективи участі України в програмі «Креативна Європа».

Фінансова підтримка. Важливі, з огляду на євроінтеграцію та розвиток, культурні проекти отримують фінансування. За умови кризи в державі, відсутності належного бюджетного фінансування культурної сфери, браку механізмів стимулювання інвестицій у культуру та творчий сектор фінансова підтримка культурних проектів є вагомим чинником розвитку культурної галузі.

Можливості успішної колаборації. Реалізація багатьох проектів передбачає комунікацію та співпрацю з культурними менеджерами та діячами інших європейських країн. Це так чи інакше вводить Україну до європейської системи культурного розвитку та ринку культурних послуг. Сама процедура участі у європейських проектах і відбір претендентів на отримання гранту, визначає європейський напрям руху. Європа має великий, набутий протягом кількох десятиліть, досвід розвитку креативної економіки, креативних індустрій і креативних міст. Тож колаборація означатиме отримання європейського досвіду з розвитку культурних і креативних індустрій.

Усвідомлення ролі креативного класу та створення сприятливих умов для формування креативної економіки. Оптимізація у використанні ресурсів, важливі технологічні зрушення не є можливими поза процесами взаємопроникнення окремих секторів економіки, освіти, науки, ініційованих експертами з креативного класу. Креативна економіка передбачає використання творчого потенціалу в будь-якій сфері (розробки гаджетів і сучасних доріг, винаходи і технології), але при цьому культурна діяльність та культурні процеси в економіці визнаються ключовими.

Довідково. У розвинутих країнах креативний клас зайняв домінуюче становище, без його експертних ініціатив та консультувань не обходиться підготовка жодної державної програми, незалежно від виду діяльності – економіка, право, ІТ, освіта, наука, культура, транспорт, будівництво, соціальна сфера. Саме креативний клас пропонує «взаємопроникнення функцій» різних і раніше автономних секторів – дипломатії і культури, освіти і технології, мистецтва та будівництва, медицини та електроніки.

Незалежність культурної активності від держави та цензурування. Це є особливо важливим у випадку України, де культуру було оголошено зброєю та інструментом пропаганди та ідеології. Також це стало можливим внаслідок тривалого існування такого рудименту тоталітарного минулого, як Національна експертна комісія з питань захисту суспільної моралі, що діяла всупереч протестам громадян до лютого 2015 р., навантажуючи бюджет та створюючи серйозні бар'єри для розвитку.

Програма «Креативна Європа» передбачає в країнах-учасницях діяльність національних бюро, незалежних від національних органів влади та від

європейських структур. Бюро може фінансуватися за рахунок бюджетних та небюджетних коштів, а також грантів на співфінансування з бюджету програми. Проектні заявки на одержання фінансування з бюджету програми можуть подавати винятково юридичні особи, зареєстровані згідно із встановленою процедурою на веб-порталі програми «Креативна Європа». Заявки подаються учасниками самостійно через відповідні он-лайн форми, доступні на веб-порталі програми, без посередництва національного Бюро програми «Креативна Європа», що також унеможливує зловживання та існування закритих схем відбору до участі.

Для оцінки проектних заявок у рамках оголошених конкурсів залучаються незалежні експерти. З метою уникнення конфлікту інтересів існують чіткі правила відбору експертів, сфера діяльності яких найкраще відповідає проблематиці проектної заявки. Всі заявки оцінюються згідно зі шкалою оцінювання. Після висновків експертів проекти розглядаються Комісією з оцінки, яка приймає остаточне рішення щодо списку відібраних проектів. При відборі проектів увага приділяється дотриманню термінів подачі заявок, наявності всіх необхідних документів, якості методології проекту, обґрунтуванню фінансових затрат на реалізацію проекту тощо.

Сприяння розвитку окремих галузей, таких, як кіно або література. Це стимулюватиме процеси просування українського культурного продукту за кордоном. Відтак відкриваються нові можливості інформаційної присутності України за кордоном.

Посилення ролі міст як осередків культурного розвитку і креативності (програма спрямована на підтримку європейських столиць та на креативні міста). Це передбачає зміну формату міської політики, у контексті якої розглядатиметься креативність. Креативність дає можливість по-новому побачити розвиток міст, підтримувати інновації, що актуально в Україні як для відродження індустріальних міст, так і для посиленого розвитку малих міст.

Довідково. Ідеться про програму регенерації Creative Town Initiative в Гаддерсфілді (Великобританія) та міжнародні програми для підтримки міських інновацій (Urban Pilot Programme), що здійснювалася в період 1990-2000 рр., учасницями яких стали 14 європейських країн. У 2000 р. вийшла книжка Чарльза Лендрі «Креативне місто – інструментарій для міських інноваторів», а майже одночасно з нею в США опублікували «Креативний клас» Р. Флоріди. Впровадження європейського досвіду розбудови креативного міста розпочалося в Кіровограді у 2011 р. , коли до міста було запрошено Ч. Лендрі, аби він допоміг у розробці стратегії «Єлисаветград – креативне місто». Іншим прикладом креативних міст є програма уряду Південної Кореї Cities of Culture для кількох великих міст, що мають стати «нішами культурної індустрії та туризму в Азії» (Програма визначає міста Кьонджу та Чонджу відповідно як

«місто історії» та «місто традицій», а «місто культури» Кванджу, «місто розваг» Інчхон та «місто візуальних медіа» Пусан – також як креативні міста).

Наближення української культурної сфери до європейського законодавства та європейських норм культурної політики. Національний координатор і представництво діють незалежно від національних органів влади та європейських структур і виконують такі функції: поширення інформації про програму «Креативна Європа» на національному рівні та надання консультаційних послуг; сприяння розвитку національних креативних і культурних індустрій шляхом проведення навчальних семінарів, тренінгів тощо; стимулювання транскордонного співробітництва між митцями, культурними інституціями і мережами в рамках ЄС.

Найбільшими труднощами приєднання української сторони до європейських культурних програм, та, зокрема, до платформи «Креативна Європа», є відсутність в українському законодавстві про культуру взаємоузгоджених положень стосовно креативних індустрій та креативного сектору економіки і відсутність розуміння культури як рушія економіки.

На процесі приєднання до «Креативної Європи» також негативно позначився брак механізмів адаптації європейських культурних платформ до української політики. Це, зокрема, помітно з того, що основною процедурною складністю стало проходження тексту Угоди довгим ланцюжком урядових інституцій.

Довідково. Неофіційний переклад зазначеного проекту Угоди українською мовою Міністерство культури України направило до Кабінету Міністрів України з проханням дати доручення Міністерству закордонних справ України, Міністерству юстиції України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству фінансів України, Державному комітету з питань телебачення та радіомовлення України, Державному агентству України з питань кіно опрацювати проект Угоди та надати свої зауваження і пропозиції Міністерству культури України для узагальнення та формування позиції української сторони із зазначеного питання.

За інформацією представництва України при ЄС українська сторона має або підписати запропонований проект Угоди без зауважень, або, у разі суттєвого непогодження з запропонованим проектом Угоди, розпочати процедуру підготовки іншого документа. Враховуючи вищевикладене, реалізація програми не розпочалася, адже Угода станом на червень 2015 р. не підписана.

Висновки та рекомендації

Українська сторона виявилася не готовою до реальної участі в програмі євроінтеграційного напрямку. Попри те, що приєднання до програми «Креативна Європа» є визнаною представниками громадськості та влади необхідністю, треба усунути перешкоди, що не дають змоги оперативно приєднуватися до цієї

та інших програм Європейського Союзу та ефективно залучати й використовувати можливості міжнародного співробітництва.

Для цього пропонуються такі заходи:

- Міністерству культури України прискорити процес підписання Угоди між ЄС та Україною щодо участі нашої країни в програмі «Креативна Європа»;

- українській частині Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС передбачити механізм адаптації європейських програм, спрямованих на культурний розвиток, до українського нормативно-правового поля;

- Міністерству культури України завершити доопрацювання проекту Довгострокової стратегії розвитку української культури, документа, який враховує значення культурних та креативних індустрій і сучасного мистецтва для виробництва вітчизняного культурного продукту;

- Міністерству культури України внести на розгляд Верховної Ради України проект Закону «Про національний культурний продукт», що активізує процес адаптації діючого законодавства до сучасних умов культурного розвитку, поставить питання про внесення змін до податкового законодавства (*Розумна О. Перспективи приєднання України до платформи «Креативна Європа». Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень (<http://www.niss.gov.ua/articles/1863/>).*